

- future teachers-psychologists in educational and professional activities and its development during the training at the university] / A. V. Fedorenko // Vestnik voennogo universiteta, No 3 (27), 53–56 (rus).
13. Fedorenko, A. V. (2011). Social'nyj intellekt: sushhnost' i problemy razvitija u studentov pedagogicheskikh special'nostej [Social intelligence: the nature and problems of students of pedagogical specialties] / A.V. Fedorenko // Vestnik voennogo universiteta, № 4 (27), 54–60 (rus).

Inna Striletskaya

**SOCIAL INTELLIGENCE AS A FACTOR OF PROFESSIONAL FORMATION
OF THE PERSONALITY**

The article is devoted to theoretical analysis of the role and place of social intelligence in the process of professional formation of the personality. Summarizes directions of development perspectives of the influence of social intelligence on professional formation of future specialists in the works of modern Ukrainian and Russian authors. Analyzed psychological and pedagogical views on the essence of the concept "professional development" and found that its distinguishing characteristic is social intelligence as the ability that determines the effectiveness of interpersonal relations, social adaptation and realization of the professional duties of a specialist. The role of social intelligence in the perfect mastering by future specialists in their professional activity and productive decision of professional problems, which is necessary to properly understand their behavior and the behavior of other people, to be able to establish effective communication in the group and building a team. Found that social intelligence plays an important role in the professional preparation of the student, it gives you the opportunity to understand themselves and the actions of others, their verbal and nonverbal reactions, therefore, is an important cognitive component of the structure of communicative abilities of the individual. Social intelligence provides the expansion of the boundaries of the communicative space in the context of globalization, intercultural communications, strengthening of the integrative trends in science, is responsible for the patterns of constructing a "picture of the social world", that functioning mechanisms, perception, decoding and the construction of ideas about a wide range of social realities. Social intelligence provides the adequacy of social cognition that helps to predict the development of interpersonal relationships sharpens intuition and guarantees the success of professional training of the individual.

Key words: social intelligence, professional development, interpersonal interaction, professional, communicative competence, self-realization, self-determination, concept.

УДК 159.9

doi: 10.15330/ps.6.1.292-301

Целюк Тетяна

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
tanyatseluk@gmail.com

**ПОНЯТТЯ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ:
ПОЗИТИВНИЙ ТА НЕГАТИВНИЙ АСПЕКТИ**

Стаття розкриває поняття перфекціонізму в контексті типологічного підходу. Проведений огляд наукових джерел засвідчив, що існують різні типи та форми представленого феномену. Автор здійснює теоретичний аналіз досліджень західних вчених, що підтверджують припущення про наявність двох форм чи типів перфекціонізму:

"здорового" (нормального) і "патологічного" (невротичного). Невротичні прояви перфекціонізму мають значущі кореляційні зв'язки з психологічними труднощами та розладами особистості, а прояви нормального перфекціонізму пов'язані з високими досягненнями у спорті, творчості, науці. Залежно від вектору спрямованості перфекціонізм набуває трьох різних форм: "я-орієнтований" перфекціонізм (*self-oriented perfectionism*), перфекціонізм, орієнтований на інших (*socially-oriented perfectionism*), "соціально-приписуваний" перфекціонізм (*socially-prescribed perfectionism*). Крім зарубіжних підходів, було розглянуто погляди українських та російських психологів на досліджуваний феномен. У статті, ґрунтуючись на даних експериментів і психотерапевтичної практики, виокремлено характеристики перфекціоністів та узагальнено їх щодо критеріїв, які диференціюють респондентів на ці два типи. Проведено порівняльний аналіз основних психологічних моделей перфекціонізму, а саме "британської моделі" R. Frost та "канадської моделі" G. Flett, P. Hewitt. Обґрунтовано також прогнози щодо майбутніх досліджень у цій сфері.

Ключові слова: перфекціонізм, типологічний підхід, "здоровий" перфекціонізм, "патологічний" перфекціонізм, адаптація.

Постановка проблеми. Проблема перфекціонізму традиційно вивчалася психологічною наукою в контексті невротичного прагнення особистості досягти досконалості. Підтвердженням значущої ролі перфекціонізму в розвитку певних психологічних і психіатричних розладів стали теоретичні та емпіричні дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених (P. L. Hewitt, G. L. Flett; R. Shafran, W. Mansell; Т. Ю. Юдеева, Н. Г. Гаранян) [1; 12; 16]. Останні десятиліття ознаменувалися розробкою типологічного підходу, представники якого (D. E. Hamachek; D. M. Dunkley, L. A. Terry-Short) [7; 11] відмовилися від традиційного одnobічного бачення даного конструкту та диференціювали перфекціонізм на нормальний (здоровий, позитивний) та патологічний (невротичний, негативний). Проте й на сьогодні не існує єдиної загально визнаної концепції цього феномену у зв'язку із розрізненими психологічними даними та відсутністю теоретичної моделі, яка би повноцінно могла представити всі грані перфекціонізму в одному спільному континуумі.

Аналіз останніх досліджень. Проблема позитивних і негативних аспектів перфекціонізму спочатку вивчалася в рамках досліджень обдарованості, а саме: психологічних труднощів обдарованих дітей та підлітків. Деякі із західних вчених сферу своїх інтересів вбачали в патологічних проявах цього явища (D. Burns, R. Frost, R. Pacht, S. Blatt) [5]. Результати їх досліджень засвідчили те, що перфекціоністи мають труднощі у спілкуванні та прийнятті рішень. Вони характеризуються уповільненістю, самокритичністю, тривожністю, нав'язливими сумнівами та страхами, є "трудоголіками". Однак низка психологів присвятили свої роботи дослідженню саме позитивних аспектів перфекціонізму, насамперед моральної обдарованості перфекціоністів (K. Debrovski, T. Piechovsky) [1]. У сучасних наукових працях враховуються обидва аспекти даного конструкту (S. Peters, P. Hewitt & G. Flett) [8].

Дослідженням описуваного феномену також займалися і українські, і російські психологи. Серед українських вчених насамперед варто згадати З. С. Карпенко [2], яка представила перфекціонізм у контексті мотивації

професійної діяльності та показала, що це явище є диспозиційною основою кар'єрного зростання педагога. Також вивченням перфекціонізму займалися І. А. Гуляс, О. А. Чала, Т. А. Колтунович, Ж. П. Вірна, С. С. Заланюк, Г. Л. Чепурна та ін. Серед представників Російської Федерації значний внесок у розробку даної проблеми зробили С. В. Воликова, Н. Г. Гаранян, І. І. Грачова, С. М. Єніколопов, О. А. Золотарьова, А. Б. Холмогорова, Т. Ю. Юдєєва, В. О. Ясная. Наприклад, Н. Г. Гаранян та А. Б. Холмогорова [1] представили дослідження, в якому патологічні прояви перфекціонізму призводять до низки психологічних розладів, таких як депресивні стани, високий рівень тривожності й ворожості. О. А. Золотарьова в силу відсутності валідного та надійного діагностичного інструментарію розробила диференціальний тест перфекціонізму, який розподіляє досліджуваних на різні типи відповідно до наявних у них характеристик перфекціонізму[3].

Важливо констатувати, що на даному етапі досліджень психологи намагаються розробити методики, прийоми психокорекційної роботи, які сприяли б адаптації осіб з високим рівнем перфекціонізму та реалізації їх потенціалу (A. Kerr, S. Peters) [9].

Спираючись на теоретичні та емпіричні здобутки в цьому напрямку, ми ставимо за **мету** проаналізувати дослідження з проблеми перфекціонізму як конструкту, що включає в себе і позитивний, і негативний аспекти. **Завдання теоретичного дослідження:** 1) виокремити базові диференціальні характеристики здорового і патологічного перфекціонізму; 2) систематизувати основні підходи до визначення позитивного та негативного аспектів перфекціонізму.

Виклад основного матеріалу. На ранніх етапах вивчення перфекціонізму, як зазначалося вище, психологи однозначно сприймали його тільки в негативному контексті (D. Burns, R. Frost, R. Pacht, S. Blatt) [5; 14]. Зокрема, представники когнітивної психології та психоаналізу (D. Burns) [6] стверджували, що надто високі стандарти щодо себе можуть призвести до емоційних порушень, підвищення ризику суїцидальної поведінки та зниження або взагалі блокування продуктивної діяльності.

Закономірно, що пізніше дослідники почали ставити питання про те, як пояснити ті випадки, коли високі стандарти якості та прагнення досконалості, навпаки, сприяли продуктивній діяльності діячів мистецтва, культури й т. д.; а також, яким чином можна диференціювати невротичне прагнення бути досконалим і здорову мотивацію досягнення.

Згодом перфекціонізм стали розуміти як багатовимірний феномен, який може набувати як здорової форми, так і патологічної. Такий підхід встановився завдяки низці досліджень (D. E. Namachek, D. M. Dunkley, L. A. Terry-Short). Зокрема, представник когнітивної психотерапії D. E. Namachek, опираючись на теорію мотивації досягнення, виокремив два типи особистості: "здорові перфекціоністи" та "перфекціоністи-невротики". В основі мотивації "здорових" перфекціоністів лежить сподівання на успіх, відповідно, вони без надзвичайної тривоги розпочинають діяльність,

адекватно оцінюють свої ресурси та обмеження, ставлять реалістичні цілі. Все це дозволяє даному типу особистості відчувати задоволення у процесі роботи, підвищувати продуктивність та якість діяльності й досягати значних результатів. Під час виконання якого-небудь завдання вони відчують легке хвилювання й азарт, концентрують увагу на власних ресурсах і на раціональних способах виконання задачі. "Здорові" перфекціоністи здатні насолоджуватися досягнутим результатом і таким чином підвищувати свою самооцінку[11].

Натомість невротичний тип перфекціоністів до дій переважно мотивує страх невдачі. Особи з невротичним прагненням бути досконалими мають високий рівень тривоги (G. Flett, P. Hewitt, A. Greene) [12], часто не можуть почати якусь справу і відкладають її через інтенсивність емоцій та страх можливих помилок чи невдач (так звана прокрастинація). Керуючись надзвичайно високими очікуваннями щодо себе та пред'являючи нереалістичні вимоги до інших, "перфекціоністи-невротики" відчують тривогу, сором і провину. В процесі діяльності вони фокусують свою увагу не на конкретних завданнях, а на особистих недоліках і думках про можливі помилки. Для такого типу особистостей не є характерним відчуття задоволеності роботою чи її результатом, навіть незважаючи на те, що завдання виконано якнайкраще.

В наведеній нижче таблиці виокремлено диференціальні критерії "здорового" та "патологічного" перфекціонізму згідно з поглядами D. E. Namachek (Таблиця 1):

Таблиця 1

**Характеристики "здорового" та "патологічного" перфекціонізму
(за D. E. Namachek)**

Критерії	"Здоровий" перфекціонізм	"Патологічний" перфекціонізм
<i>Задоволення</i>	Особистість відчуває глибоке задоволення від виконаної роботи, що сприяє підвищенню самооцінки на основі досягнутих результатів.	Особистість відчуває постійне незадоволення, результат, на її думку, завжди може бути кращим.
<i>Оцінка ресурсів</i>	Пристаюючи до діяльності, оцінює як власні ресурси, так і обмеження.	Керується лише високими очікуваннями щодо себе.
<i>Мотивація діяльності</i>	Основним мотивом є надія на успіх, відчуває легке хвилювання та азарт.	Основним мотивом є страх невдачі, відчуває сильну тривогу, сором, провину.
<i>Активність</i>	Легко включається в активність.	Надає перевагу поведінці, що передбачає уникнення активності.
<i>Концентрація уваги</i>	Концентрує увагу на особистому потенціалі та на тому, як виконати завдання правильно.	Концентрує увагу на власних недоліках і на тому, як уникнути помилок.

Згодом S. Blatt, продовжуючи дослідження цього феномену, описав життєву драму особистості з патологічним типом перфекціонізму. Вчений вважав, що глибоке почуття неповноцінності та вразливості призводить до того, що будь-яка звичайна ситуація може стати загрозливим викликом, коли людина починає руйнувати саму себе, тобто свою особистість. Виявляється (на її думку), що яких би зусиль не доклала людина, їх все одно буде недостатньо. Тому перфекціоніст постійно шукає прийняття та підтримки серед оточення й намагається уникати помилок і невдач. Відповідно до цього всі обставини, які якимось чином торкаються самооцінки перфекціоніста, будуть породжувати стресову ситуацію та інтенсивний негативний афект (S. Blatt) [5].

Численні спостереження дають підстави стверджувати, що перфекціонізм – це складний багатовимірний конструкт, який має як нормальні, так і патологічні прояви, причому останні заважають адекватно адаптуватися в соціумі. Але загалом намагання людини виконувати свою роботу на високому рівні, досягати значущих результатів, прагнути до успіху не можна розглядати як патологічне явище. Згідно з дослідженнями W. Missildine та R. Pacht [13; 14], особистість відчуває задоволення після добре виконаного завдання, а рівень її позитивної самооцінки значно зростає. Постановка та досягнення реалістичних цілей дає можливість індивіду бути емоційно включеним в діяльність, відчувати задоволення й відповідно до цього підвищувати продуктивність та якість праці, досягати хороших результатів (G. Flett, P. Hewitt, K. Blankstein, S. Mosher) [8].

Після аналізу зарубіжних досліджень можна висунути декілька припущень, що пояснюють відмінності в типах перфекціонізму. Перше припущення обґрунтовує те, що високі стандарти не призводять до патологічних наслідків, якщо людина, намагаючись відповідати цим високим стандартам, відчуває задоволення після завершення справи та не знецінює власну особистість через допущені помилки (P. Slade) [17].

Згідно з другою гіпотезою, для людини важливо усвідомлювати та приймати власні обмеження в ресурсах, здібностях, потенціалі, а також зовнішні обставини, що складаються незалежно від її волі чи бажання (R. Pacht) [14]. Два вищенаведені припущення разом демонструють, що прагнення досягнути хороших результатів може мати конструктивний характер (R. Frost, P. Marten, C. Lahart, R. Rosenblate) [10].

Відповідно до третього припущення, поєднання високих вимог та очікувань із заборонаю на помилку чи невдачу може провокувати виникнення й розвиток деструктивних поведінкових стратегій (G. Flett, P. Hewitt, K. Blankstein, S. Mosher, S. Koledin, B. Thompson, R. Davis, L. Davidson) [8, 10]. M. Antony та R. Swinson серед цих стратегій виділяють obsесивні перевірки власної діяльності, компульсивні пошуки підтримки та прийняття від інших людей, постійне прагнення виправляти інших, надто довгі роздуми перед прийняттям рішення тощо [4]. Можливі й альтернативні варіанти – відкладання або взагалі уникнення завдання,

оскільки людина ще до початку діяльності налаштована на незадовільний результат (M. Antony, R. Swinson) [4].

Низка зарубіжних вчених (R. Frost, A. Turcotte, R. Heinberg, J. Mattia, C. Holt, A. Hope) отримали часткове підтвердження окремих із висунутих припущень: респонденти, що мають високі показники перфекціонізму, не роблять більше помилок порівняно з іншими досліджуваними, проте вони більш чутливі та вразливі до факту наявності цих помилок [9].

Емпіричні дослідження в рамках власне типологічного підходу були започатковані у 90-х рр. XX ст. За кордоном найбільш відомими стали "британська" (R. Frost) [10] і "канадська" (P. Hewitt, G. Flett) [12] моделі перфекціонізму. У британській моделі виділено шість його параметрів: високі особисті стандарти, занепокоєння помилками, сумніви в діях, високі батьківські очікування, батьківська критика, прагнення до порядку та організованості. У канадській моделі виділяють три параметри перфекціонізму: "я-орієнтований" перфекціонізм, "соціально-приписуваний" перфекціонізм і перфекціонізм, орієнтований на інших. У британській та канадській моделях розроблені опитувальники перфекціонізму, які носять однакові назви – Multidimensional Perfectionism Scale (британський опитувальник скорочено називається MPS-F, а канадський – MPS-H).

R. Frost разом із колегами здійснив дослідження з використанням одразу двох цих методик на визначення перфекціонізму. Було проведено факторний аналіз отриманих на 553 респондентах даних. У результаті R. Frost із колегами виокремили два первинні фактори [10]:

- 1) неадаптивне побоювання оцінки (maladaptive evaluative concerns),
- 2) позитивне прагнення досягнень (positive achievement striving).

Неадаптивне побоювання оцінки пов'язане з такими параметрами британської моделі, як занепокоєння помилками, батьківські очікування та сумніви у діях. Щодо канадської моделі перфекціонізму, то такий зв'язок був установлений з параметром "соціально-приписуваний перфекціонізм". Цей фактор має значущі кореляційні зв'язки з показниками негативного афекту. Дослідники (R. Frost, A. Turcotte) вважають, що дані параметри відображають негативний аспект перфекціонізму. Позитивне прагнення досягнень пов'язане з параметром "я-орієнтований" перфекціонізм за канадською моделлю та такими складовими британської моделі, як високі особистісні стандарти та прагнення до порядку й організованості. Дані за цими пунктами також корелювали з показниками позитивного афекту. Тому цей фактор вчені (R. Heinberg, J. Mattia, C. Holt, A. Hope) інтерпретують як позитивний аспект перфекціонізму [9].

Дискусійні моменти щодо розгляду перфекціонізму відобразилися у сучасній термінології. Так, W. Parker виокремив два типи цього конструкту: 1) "здоровий" перфекціонізм, який пов'язаний із параметром "сумлінність" (модель "Велика П'ятірка"); 2) "нездоровий" перфекціонізм, що має зв'язок із низькою самооцінкою. Дослідники R. Slaney та J. Ashby виділили адаптивний та неадаптивний типи перфекціонізму. Біхевіористи P. Slade та G. Owens розробили біхевіоральну модель "подвійного процесу". В рамках

цієї моделі існує позитивний перфекціонізм як функція позитивного підкріплення, що мотивує наближатися до бажаного стимулу й, відповідно, негативний перфекціонізм як функція негативного підкріплення, що приводить до постійного уникнення загрозованих стимулів [17]. Психологи К. Adkins та W. Parker запропонували поділяти перфекціонізм на: пасивний – створює перешкоди для продуктивної діяльності та має значущий зв'язок із високим ризиком суїцидальної поведінки; активний – стимулює досягати хороших результатів і не має зв'язку із суїцидальними думками й намірами [15].

Відмінності між різними типами перфекціонізму були продемонстровані низкою порівняльних досліджень. Наприклад, згідно з дослідженнями R. Frost неадаптивне побоювання оцінки має зв'язок з переліком дезадаптивних характеристик, таких як ірраціональне мислення, самокритика, схильність до самозвинувачення і звинувачення інших, прокрастинація, низька продуктивність праці та професійної кар'єри загалом, неадаптивна навчальна мотивація, складність пошуку допомоги, наявність міжособистісних труднощів і проблем, емоційна дезадаптація (прояви депресії, тривоги, психосоматики, суїцидальної поведінки, obsesivні думки та компульсивні дії, реакції на стрес по типу А, неадаптивні копінг-стратегії. Також К. Blankstein та D. Dunkley не встановили значимих кореляційних зв'язків цього типу перфекціонізму із позитивними характеристиками особистості [7; 10].

Натомість R. Frost із колегами було встановлено численні зв'язки позитивного прагнення досягнень з адаптивними якостями індивіда, як-от: конструктивне прагнення досягати результатів, позитивний афект, адекватна самооцінка, висока самоефективність, самоактуалізація, ефективні стратегії навчання, хороша академічна успішність, позитивні якості в міжособистісних стосунках, впевненість у собі, соціальні установки на альтруїзм, адаптивні копінг-стратегії. Такі результати досліджень ще раз підтверджують думки R. Frost про те, що прагнення перфекціоністів ставити високі стандарти й відповідати їм не є по суті своїй патологічним явищем.

Водночас є і статистично значущі дані щодо негативного аспекту даного конструкту. Експерименти в популяційній та клінічній вибірках виявили, що існує тісний зв'язок негативного аспекту перфекціонізму із провинною, нарцисизмом, проявами депресії та високим рівнем тривоги. Але, незважаючи на неоднозначність отриманих результатів, чимало психологів пов'язують високі стандарти (очікування та вимоги) саме з позитивними особистісними характеристиками. Такий підхід склався через зв'язок високих стандартів індивіда з адаптивними якостями, що, у свою чергу, припускають наявність саморегуляції та відносного самоконтролю негативних проявів і станів (К. Blankstein, D. Dunkley) [7].

Отже, перфекціонізм – багатовимірний конструкт, який неоднозначно проявляється в різних особистостей. Він може набувати як позитивних характеристик, що стимулюють індивіда розвиватися та самовдосконалюватися, так і негативних характеристик, які призводять до

незадоволеності життям або ж взагалі до психологічних розладів. А саме питання про те, чому перфекціонізм так по-різному може проявлятися і впливати на життя людини потребує більш детального дослідження. Мабуть, значущу роль тут відіграють психофізіологічні характеристики самої особистості, особливості батьківського виховання та, зокрема, психотравми дитинства. Але це – лише попередні припущення, які потрібно ретельно дослідити й підтвердити чи спростувати їхню значущість.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Психологічна наука на сьогодні накопичила чимало теорій, моделей, результатів експериментів щодо такого конструкту, як перфекціонізм. Проте досі не вироблено відносно чіткого розподілу цього феномену на два типи (нормальний та патологічний), який би ґрунтувався не на узагальнених випадках з психотерапевтичної практики, а на розвиненій концептуальній основі, що розкривала б психологічну сутність понять "здорового" та "невротичного" перфекціонізму. Крім того, спроби зарубіжних вчених створити валідну та надійну методичку, здатну диференціювати перфекціонізм на ці два основні його типи, наразі не увінчалися успіхом.

Тому сферою наших наступних досліджень виступатиме не просто виокремлення позитивних та негативних аспектів перфекціонізму, а й вивчення реальних особливостей психологічного благополуччя особистості залежно від його рівня і типу.

1. *Гаранян Н. Г.* Перфекционизм и враждебность как личностные факторы депрессивных и тревожных расстройств : дис. докт. псих. наук : 19.00.04 / Гаранян Н. Г. – Москва, 2010. – 419 с.
2. *Карпенко З. С.* Перфекціонізм у структурі мотивації професійної діяльності особистості / З. С. Карпенко // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – 2004. – № VI. – С. 131–134.
3. *Золотарева А. А.* Дифференциальная диагностика перфекционизма / А. А. Золотарева // Психологический журнал. – 2013. – № 2. – С. 117–128.
4. Dimensions of perfectionism across the anxiety disorders / M. Antony, C. Purdon, V. Huta, R. Swinson. // *Behav. Research and Therapy.* – 1998. – № 10. – Т. 36. – P. 1143–1154.
5. *Blatt S.* Impact of perfectionism and need for approval on the brief treatment of depression / S. Blatt, D. Quinlan, P. Pilkonis. // *J. Consult and ClinPsychol.* – 1995. – № 1. – Т. 36. – P. 125–138.
6. *Burns D.* The Perfectionist's script or self-defeat / D. Burns // *Psychology today.* – 1980. – № 11. – P. 34–52.
7. *Blankstein K.* Evaluative concerns, self-critical, and personal standards perfectionism: a structural equation modeling strategy / K. Blankstein, D. Dunkley. // *Perfectionism: Theory, research and treatment.* – 2002. – P. 285–317.
8. Components of perfectionism and procrastination in college students / G. Flett, K. Blankstein, P. Hewitt, S. Koledin. // *Social Behavior and Personality.* – 1992. – № 20. – P. 85–94.
9. A comparison of two measures of perfectionism / [R. Frost, R. Heinberg, C. Holt та ін.] // *Pers. Individ. Differences.* – 1993. – № 14. – P. 119–121.
10. The dimensions of perfectionism / R. Frost, P. Marten, C. Lahart, R. Rosenblate // *Journ. of Cognitive Therapy and Research.* – 1990. – № 19. – P. 449–468.
11. *Hamachek D.* Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / D. Hamachek. // *Psychology.* – 1978. – № 15. – P. 27–33.

12. *Hewitt P.* Perfectionism in the self and social contexts: conceptualization, assessment, and association with psychopathology / P. Hewitt, G. Flett // *Journ. of Personality and Social Psychology.* – 1991. – № 3. – Т. 60. – P. 456–470.
13. *Missildine W.* Perfectionism – if you must strive to "do better" / W. Missildine. // N.-Y., PocketBooks. – 1963. – P. 75–90.
14. *Pacht R.* Reflections on perfection / R. Pacht. // *American Psychologist.* – 1984. – № 39. – P. 386–390.
15. *Parker W.* Perfectionism and adjustment in gifted children / W. Parker. // *Perfectionism: Theory, research and treatment.* – 2002. – P. 133–149.
16. *Shafran R.* Perfectionism and psychopathology: a review of research and treatment / R. Shafran, W. Mansell // *Clinical Psychology Review.* – 2001. – № 10. – Т. 21. – P. 879–903.
17. *Slade P.* A dual process model of perfectionism based on reinforcement theory / P. Slade, G. Owens. // *Behavioral Modification.* – 1998. – № 33. – Т. 21. – С. 372–390.

REFERENCES

1. *Garanyan, N. G.* (2001). Perfekcionizm, depressiya i trevoga [Perfectionism, depression, anxiety] / N. G. Garanyan, A. B. Xolmogorova, T. Yu. Yudeeva // *Moskovskiy psixoterapevtycheskiy zhurnal* / Gl. red. T. V. Snegyreva, № 4, 18–48. – URL: <http://psychlib.ru/inc/absid.php?absid=57370> (rus).
2. *Karpenko, Z. S.* (2004). Perfekcionizm u strukturi motyvatsiyi profesijnoyi diyalnosti osobystosti / [Perfectionism in the structure of professional motivation of the individual]. Z. S. Karpenko // *Visnyk Prykarpatskogo universytetu. Seriya: Filosofski i psixologichni nauky. Vypusk VI.* – Ivano-Frankivsk : Vyd-vo "Plaj" Prykarpatskogo universytetu imeni Vasylya Stefanyka, Vyp. 6, 131–134 (ukr).
3. *Zolotareva, A. A.* (2013). Differentsialnaya diagnostika perfektsionizma [Differential diagnosis perfectionism] / A. A. Zolotareva // *Psihologicheskiy zhurn.*, T. 34, № 2, 117–128.
4. Dimensions of perfectionism across the anxiety disorders / M. Antony, C. Purdon, V. Huta, R. Swinson. // *Behav. Research and Therapy.* – 1998. – № 10. – Т. 36. – P. 1143–1154.
5. *Blatt, S.* (1995). Impact of perfectionism and need for approval on the brief treatment of depression / S. Blatt, D. Quinlan, P. Pilkonis. // *J. Consult and Clin Psychol.* № 1, Т. 36, 125–138.
6. *Burns, D.* (1980). The Perfectionist's script or self-defeat / D. Burns // *Psychology today*, № 11, 34–52.
7. *Blankstein, K.* (2002). Evaluative concerns, self-critical, and personal standards perfectionism: a structural equation modeling strategy / K. Blankstein, D. Dunkley. // *Perfectionism: Theory, research and treatment*, 285–317.
8. Components of perfectionism and procrastination in college students / G. Flett, K. Blankstein, P. Hewitt, S. Koledin. // *Social Behavior and Personality.* – 1992. – № 20, 85–94.
9. A comparison of two measures of perfectionism / [R. Frost, R. Heinberg, C. Holt та ін.] // *Pers. Individ. Differences.* – 1993. – № 14, 119–121.
10. The dimensions of perfectionism / R. Frost, P. Marten, C. Lahart, R. Rosenblate // *Journ. of Cognitive Therapy and Research.* – 1990. – № 19, 449–468.
11. *Hamachek, D.* (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / D. Hamachek. // *Psychology*, № 15, 27–33.
12. *Hewitt, P.* (1991). Perfectionism in the self and social contexts: conceptualization, assessment, and association with psychopathology / P. Hewitt, G. Flett // *Journ. of Personality and Social Psychology.* – 1991. – № 3. – Т. 60, 456–470.
13. *Missildine, W.* (1963). Perfectionism – if you must strive to "do better" / W. Missildine. // N.-Y., PocketBooks, 75–90.

14. Pacht, R. (1984). Reflections on perfection / R. Pacht. // American Psychologist, № 39, 386–390.
15. Parker, W. (2002). Perfectionism and adjustment in gifted children / W. Parker // Perfectionism: Theory, research and treatment, 133–149.
16. Shafran, R. (2001). Perfectionism and psychopathology: a review of research and treatment / R. Shafran, W. Mansell // Clinical Psychology Review, № 10, T. 21, 879–903.
17. Slade, P. (1998). A dual process model of perfectionism based on reinforcement theory / P. Slade, G. Owens. // Behavioral modification, № 33, T. 21, 372–390.

Tetiana Tseluk

THE CONCEPT OF PERFECTIONISM: POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS

The article reveals the concept of perfectionism in the context of typological approach. The review of scientific research showed that there are different types and forms of the present phenomenon. The author provides a theoretical analysis of studies of American and European scientists that confirm the assumption of the existence of two forms or types of perfectionism, "healthy" (normal) and "pathological" (neurotic). Neurotic perfectionism has significant correlation with psychological difficulties and personality disorders, and normal signs of perfectionism are associated with high achievements in sports, art, science. Depending on the orientation perfectionism takes the different forms: focus on themselves (self-oriented perfectionism), focus on the other (socially oriented perfectionism) or on the environment (socially pre-scripted perfectionism). We consider the views of perfectionism Ukrainian and Russian psychologists. In the paper, based on data from experiments and psychotherapeutic practices we single out features of perfectionists and summarize the criteria that differentiate respondents in these two types. In this article, we conducted a comparative analysis of the basic psychological models of perfectionism, namely "British model" R. Frost and "Canadian model" G. Flett, P. Hewitt. We also made forecasts of future research in this area.

Keywords: perfectionism, typological approach, "healthy" perfectionism, "pathological" perfectionism, adaptation.